

L'empremta independentista d'Esteve Albert i Corp

JORDI SOLÉ I CAMARDONS

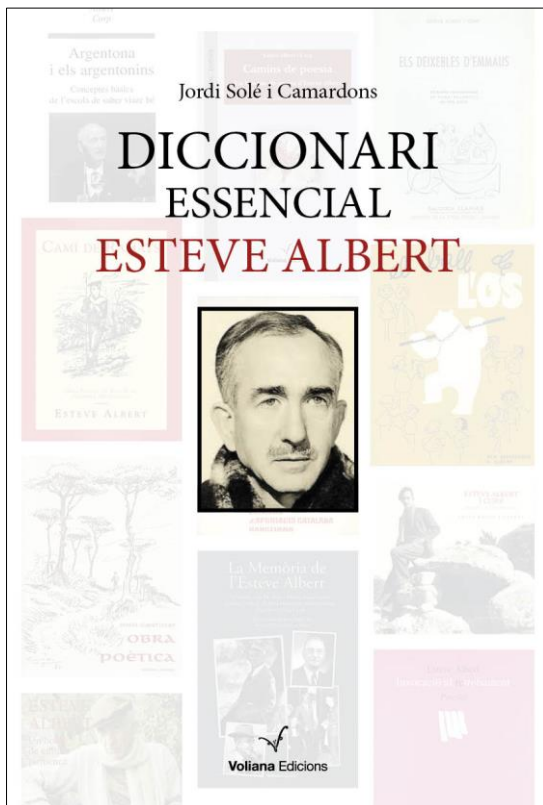
ESCRITOR I DIRECTOR DE VOLIANA EDICIONS

A l'hora de triar quin aspecte podríem tractar d'Esteve Albert la llista de possibilitats és llarguíssima si triem només entre la que ens fa Josep Reniu al retrat *Esteve Albert i Corp. Esbós biogràfic* (1998): «arqueòleg, historiador, folklorista, antropòleg, home d'acció, forjador de mites, agitador cultural, druida, ortodox i heresiàrca, dramaturg i taumaturg, polític i resistent, i moltíssimes coses més...». La meua decisió ha estat escollir un aspecte que en recull —o n'és el resultat— de diversos d'aquests temes: historiador, home d'acció, agitador cultural, polític i resistent i afegim encara els d'editor, ecologista i ideòleg. És a dir un historiador, home d'acció, agitador,

polític, resistent i ideòleg independentista sense embuts.

Val a dir que l'independentisme essencial d'Albert ha passat potser per diverses **fases** que tenen a veure amb cada període de la història (col·lectiva i personal): així, en una primera de joventut a Mataró era un independentista (1) **d'acció armada** malgrat el seu pacifisme bàsic; ben aviat fa més èmfasi en un independentisme (2) **estratègic** i més endavant, a la postguerra en temps d'exili, un independentisme (3) **tranquil** i partidari de la **unitat** patriòtica. La darrera part de la seva vida gosaria qualificar-la també d'independentisme (4) **ecologista** o holístic. És només una hipòtesi fruit de la lectura de molts textos d'Albert i d'altres persones que en parlaven però mirarem de justificar-la partint de les referències que vaig anar anotant en el meu *Diccionari Essencial Esteve Albert* (Voliana Edicions, 2015) (a partir d'ara: *DEEA*)¹

En un primer moment opta per l'acció armada perquè el moment històric ho reclama, i ho concreta tot seguit en una reflexió estratègica per evitar tres grans perills que assetgen Catalunya: el feixisme espanyol, la revolució comunista i la violència anarquista de la FAI; amb l'exili s'apunta a l'independentisme de front patriòtic del FNC i la recerca de la unitat catalanista; mentre que finalment va emergint un

Coberta del Diccionari Essencial
Esteve Albert (2015)

¹ En relació a les pàgines anotades faré referència a la 3a edició, ampliada, d'abril de 2015.

catalanisme franciscà arrelat a la saviesa de la terra, un independentisme ecològic, global.

Un druida independentista

Sobre la manera de qualificar Esteve Albert, hom s'hi ha referit com a "cavaller de l'ideal", "místic terral" o "consol del Maresme a Europa" (segons Albert Manent de Premià de Dalt) em remeto al que escrivia al *Diccionari Essencial Esteve Albert (DEEA)*; i en aquest escrit que teniu a les mans hi afegeixo "independentista", mot que ens el fa tocar més de peus a terra, damunt les pedres, com feia sovint ell mateix: "Albert ha estat qualificat de diverses maneres, especialment conegudes són les d'últim càtar, últim quixot o penúltim franciscà. Totes ens semblen encertades, però nosaltres hem volgut fer una proposta en el subtítol del llibre que no el fa últim, perquè hi ha en aquesta qualificació com una idea un xic pessimista, com si darrere d'ell ja no hi poguessin haver més càtars o més franciscans; de fet, Xavier Garcia ja va optar per «penúltim» per tal que no quedés tan tancat.

Pensem ara mateix en Lluís Maria Xirinacs, un altre franciscà? Aquesta era la primera idea, amb Esteve Albert no s'acaba res, sinó que el seu testimoni ens servirà per continuar amb les seves idees i emocions per continuar construint humanitat lliure; aleshores, del llarg ventall de qualificatius per què hem triat el de «druida»? Albert, parlant d'Enric IV, fill del Pirineu, escriu: «Levis remarca que fou circumspecte, coratjós, impertorbable, tenaç i clarividient com els druides que tan admirava» (*De Caboet a París...*, 1985, p. 116).

Uns qualificatius que ens donen pistes per entendre també la condició de druida d'Albert i Corp... Us remetem també a l'entrada 'druida' (*DEEA*) que en parla:

potser ser druida avui no vol dir res, però alhora ho vol dir tot, el tot (o el molt) que abraçaven els centres d'interès d'Albert. Allò que no es pot explicar de l'enorme figura d'Esteve

Albert i Corp potser ho acabem explicant tot afirmant que és el primer druida català. I en vindran d'altres. Que així sigui.

Els quatre amics de Mataró

Albert era –juntament amb Joan Bachs, Domènec Gironès i Joan Layret– un dels anomenats "Quatre boigs de Mataró", grup d'amics que es forma el 1932.

Bachs (1914-1977) era soci del grup Fejocista Lleó XIII, es coneixen amb Albert al Círcol Catòlic de Mataró, els dos militaran a les files de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, a Nosaltres Sols! i a Estat Català. Bachs i Albert formen part de la secció militar de Nosaltres Sols! (SMNS) i participen en el Sis d'octubre de 1934. Durant els fets de maig de 1937 Albert i Joan Bachs des dels balcons del Comitè Central d'Estat Català, es defensen amb bombes de mà i fusells, de l'assalt de les tanquetes de la CNT-FAI. El 1938 els dos ingressen a la policia de fronteres. "Joan Bachs era el company de treball més trempat que es pogués trobar en el món. Tenia el cor bo com el pa i era alegre com un picarol"

(*Quatre boigs de Mataró*, p.35)
(entrada 'Bachs, Joan': *DEEA*)

Domènec Gironès (1911-1969) durant la seva estada a la presó arriba a creure en el triomf del feixisme, i tot i que posteriorment abandona aquesta creença acaba sent procurador en Cortes del franquisme.

Per contra, Joan Layret (1911-1975) va continuar coherent fins a la mort: Layret «Muntà la secretaria del local d'Estat Català a Barcelona a partir de l'inici de la guerra». Vegeu: Francesc Masriera, *Joan Layret (1911-1975). Una generació trencada* (2012), un magnífic estudi biogràfic del cristià, demòcrata i independentista de Mataró: El 6 d'octubre de 1934, Layret enlairà la bandera estelada a l'Ajuntament de Mataró en substitució de la republicana espanyola i també plantà cara, amb Albert, als elements incontrolats que

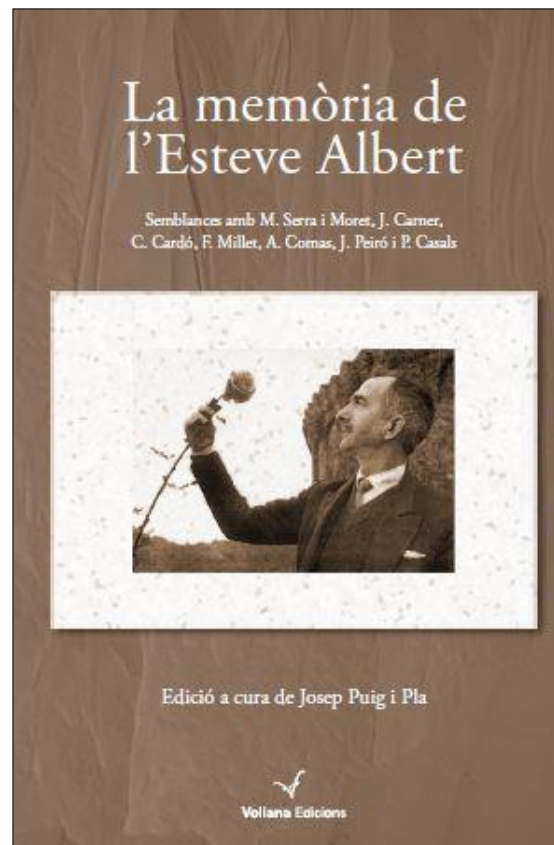
havien calat foc a la basílica de Santa Maria. El fracàs del moviment insurreccional català el conduí a la presó, junt amb Joan Ballescà i Domènec Gironès. El 1936 participà en la formació del partit Estat Català. El 1939 es refugià a Catalunya Nord i després d'un breu internament al camp d'Argelers exercí com a Secretari del Consell Executiu d'Estat Català a França i aprofità les xarxes de suport de l'Association des Amis de la République Française i del Comité National Catholique d'aide aux réfugiés de l'Espagne, per a alliberar i ajudar molts compatriotes i militants d'EC internats als camps francesos.

Com Albert, fou un dels impulsors del Front Nacional de Catalunya. Durant la Segona Guerra Mundial, arran de l'ocupació alemanya, col·laborà amb la resistència i participà en l'organització de la xarxa d'evasió Maurice, des de Perpinyà i en connexió amb els activistes del FNC a l'interior. Per aquest motiu, igual que molts altres patriotes catalans, va ser distingit pels britànics i nord-americans.

Layret donà suport explícit a les tesis autodeterministes del Consell Nacional Català (CNC) que dirigia Carles Pi i Sunyer des de Londres, i s'enfrontà obertament amb les postures de Josep Tarradellas, que defensava el manteniment de l'Estatut d'Autonomia de 1932 i de la legalitat republicana espanyola. Layret exposà el seu ideari en un parlament pronunciat a les jornades de la revista *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Social*, que *Opinions* reproduí el juny de 1945. Aquí reclamà una vocació nacional «per l'assoliment de la nostra llibertat nacional, i el desvetllament de la germanor dels pobles de parla catalana, revigorització del nostre present social,

creant en virtut del geni del nostre poble, les fórmules de justícia i benestar econòmic que ens col·loquin a la capdavantera de les nacions més ben organitzades del món».

Per a fer-ho possible advertia que «sense la fraternitat dels homes d'una mateixa terra no hi ha pàtria ni nació ni Estat

Coberta de La memòria de l'Esteve Albert

possibles». Finalment, proposava recuperar l'idealisme de la Renaixença, la confiança en el poble i el seu avenir en contraposició al realisme retrògrad dels qui pretenien mantenir un marc jurídic i polític caduc o la seva capelleta: «Per una banda, l'excessiu predomini del partidisme i el favoritisme personal, per l'altra les transigències a l'exterior amb forces alienes a la necessitat nacional. Aquests dos defectes han estat més perjudicials al Renaixement que totes les

dictadures.». Amb la consolidació de la Dictadura, el 1952, Layret s'establí a Veneçuela, on va morir el 1975.

Albert publica un escrit amb motiu de la seva mort: «Un nacionalista recordat. Joan B. Layret i Pons». (*Serra d'Or*, 1976, p. 238-239). (entrada 'Layret i Pons, Joan': *DEEA*, p. 158-160).

Per què es fa independentista?

Esteve Albert es fa independentista de molt jove, en moments convulsos de la nostra història i ho fa perquè per a ell és l'alternativa més assenyada entre dos grans perills que assetjaven als anys trenta aquest racó de món.

«Albert fou independentista des que va tenir ús de raó política, com a pura conseqüència del seu sentit de catalanitat; milità a Palestra, Nosaltres Sols!, Estat Català i Front Nacional de Catalunya. Per contra, en l'època republicana, se sentia molt lluny de grups com Acció Catalana o ERC» (vegeu: C. Marfà, "Esteve Albert i Corp. Correspondència d'un soldat de lleva durant el bienni negre (1934-1936)", *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 1996). Parla de «la dèria de lluitar per l'alliberació nacional de Catalunya» (*Quatre boigs...*). Independentista de paraula i d'acció, ja que participà en els fets d'Octubre de 1934.

En una carta d'octubre de 1935 a Llavina explica que si durant el 6 d'octubre Dencàs hagués tingut un comportament més heroic, no hauria guanyat ni Companys ni la «bandera roja» sinó «la bandera de l'estel», la seva (C. Marfà, «*E. Albert: Correspondència d'un soldat de lleva...*»). També participà en el complot Revertés del novembre de 1936 encapçalat per Joan Casanovas, president del Parlament de Catalunya per proclamar la independència de

Catalunya sota protecció francesa i posar fi a l'hegemonia asfixiant del moviment anarco-sindicalista.

En l'època de la seva militància a Nosaltres Sols! ho deixa clar:

no res d'Estatut. A París, a Madrid i a Roma hi havem d'anar (...) a dir-los que Catalunya reclama uns drets i unes llibertats, un Estat i una independència, podran discutir-li aquests drets; el que no permetrem és que hi mercadegin («11 de setembre de 1933», *Nosaltres Sols!*).

Albert no insisteix gaire en el discurs del seu compromís independentista perquè per ell és tan normal com el respirar. Veu la Independència com un bell ideal però sobretot com una proposta assenyada enfront de les tres revolucions incompatible que volien destruir-se les unes a les altres: «la revolució falangista amb convivència amb els militars; la revolució comunista, i la revolució anarquista». Ho va escriure al *Diari de Mataró* l'1 d'abril de 1936 i ho torna a repetir, meditatament, a *Quatre boigs...* (p. 119). També explica que en sortir del míting d'Estat Català al Price de Barcelona, l'1 de novembre de 1936, anà amb cotxe fins a Solsona amb la bandera estelada, en un pal lligat a la roda de recanvi del cotxe, malgrat el perill que en passar per zones dominades per la FAI no els fes gens de gràcia (*Quatre boigs...*, pp. 166-168). (Entrada 'Independentisme' *DEEA*). L'independentisme com una opció estratègica democràtica, d'unitat civil per evitar les dictadures i la guerra.

Per Albert la independència de Catalunya evitaria el caos de la guerra civil. Es tractaria d'una tercera via independentista, assenyada i fejocista, que obriria una via d'esperança catalana entre, d'una banda, l'Espanya dretana i

progressivament feixista que frenava Catalunya i, de l'altra, la revolució criminal dels extremistes faistes (vegeu l'entrada "l'uita armada" del DEEA, p. 167-168).

Admiració per Francesc Macià

De la mateixa manera que marca distàncies en relació al capteniment espanyolista d'esquerres de Lluís Companys², Albert mostra sempre el seu respecte i admiració per Francesc Macià; disposem dels articles al *Diari de Mataró* i les paraules que li dedica a *Quatre boigs...* (p. 18-21, 32 i 50-51): «La serenitat jo només l'havia vista en el rostre de Joan Peiró i en el de Francesc Macià... parlaven pausats... com els oracles antics» (*Quatre boigs*, p. 32). Sempre paraules de respecte i admiració, davant «l'home que acabdillà la Catalunya rebel» (p. 51) malgrat la tristesa que li representà la renúncia a la Independència amb la creació de la Generalitat autonòmica del 1931. La proclamació de la República Catalana és per Albert «com un auguri» del futur de Catalunya i demana que la mort de Macià i el seu exemple serveixi,

² Considera Lluís Companys un polític audaç, un home d'ambició, sagacitat i decisió, però molt allunyat de l'independentisme d'Estat Català; això opina de Companys: «l'elecció del nou president de la Generalitat representa el triomf de l'esquerrisme i el fracàs del catalanisme»; «dins del partit majoritari movia l'ala menys catalanista i més social-revolucionària»; «se sentia republicà espanyol abans que nacionalista català» (E. Albert, *Quatre boigs...*, p. 51-55). Albert participa en l'anomenat complot Revertés (o Afer Revertés) per enderrocar Companys i proclamar *l'Estat Català el 1936*. (Vegeu: *La Memòria de l'Esteve Albert*, 170-171)" (dins l'entrada 'Companys i Jover, Lluís' del DEEA)

almenys, per posar fi a les divergències dins del catalanisme i afavorir un sentiment de germanor» (entrada 'Macià, Francesc', DEEA, p.170)

Unitat patriòtica i democràtica

El FNC era un Front patriòtic fundat el 1940 i a partir de 1946 esdevé un partit polític nacionalista català que va subsistir (com a partit independentista) fins a finals de la dècada del 1970. Fou creat a París amb elements procedents d'Estat Català, Nosaltres Sols! i altres grups independentistes. Hi militava Esteve Albert, que fou qui acollí (els ofereix la seva casa de Dosrius) la I Conferència general del FNC, trobada clandestina a Dosrius, el 1946, en ple franquisme. Albert representa el 1946 al FNC al Consell Nacional de la Democràcia, organisme que aglutinava les forces polítiques democràtiques.

El 18 d'abril del 1946 es va celebrar la I Conferència general del Front Nacional de Catalunya, a la casa de «Can Batlle» d'Esteve Albert. Hi van participar unes quaranta persones, entre les quals, el propi Albert, Fèlix Cucurull, Joan Bachs, Manuel Viusà, Jaume Martínez Vendrell o Francesc Espriu (...). Els participants hi van anar arribant a peu i des de diferents indrets per no ser descoberts per la policia franquista, i se'n van sortir. En la declaració resultant es parlava de la necessitat d'una política nacional catalana, democràcia, una política que exalti la personalitat humana al servei de la solidaritat social per augmentar el benestar col·lectiu, la llibertat de consciència, l'enfortiment de la consciència nacional, el dret de la Nació a regir els seus destins i el dret a la independència política de totes les terres catalanes.» (entrada 'I Conferència General del FNC': DEEA, p. 89-90).

En l'autobiografia *Jaume Martínez*

Vendrell, Una vida per Catalunya (Editorial Pòrtic, 1991) Martínez Vendrell –militar i activista independentista torturat per la guàrdia civil el 1946 i referent dels independentistes als anys 80- parla d'Esteve Albert: «Amb l'Esteve Albert es pot dir que ens coneixíem de sempre... era l'encarnació del nacionalisme radical a la comarca del Maresme... uns puntals amb els quals es podia comptar sempre» (p. 377) i li dedica tot un apartat que titula «L'Esteve Albert cedeix la casa», referint-se a la Conferència general, clandestina, que va fer el FNC a Dosrius el 1946 a casa seva. Martínez Vendrell comenta que quan ell li va demanar de fer-hi la reunió ell va acceptar sense problemes i que fins i tot li va semblar que li feia il·lusió malgrat el perill evident.

Moviment de salvació espiritual de la catalanitat

Catalunya o la catalanitat, la reconstrucció de la catalanitat, són eixos centrals de l'estudi i l'acció d'Albert. I en la segona part de la seva vida: «es llança en cos i ànima a un moviment de salvació espiritual de la catalanitat, que ell veu amenaçada no només pel llarg moment polític dictatorial, sinó per l'incipient model socioeconòmic que comença a dibuixar-se i que considera destructor del “vell saber”» (X. Garcia, *E. Albert, un home de cultura pirinenca*, 1995). Fins equipara poèticament amor i Pàtria, quan les enyora des de la presó d'Ondarreta: «Del cel no en veig les estrelles / —ni de dies gens d'atzur—. / I de l'amor i la Pàtria / ni un reflex d'estel pur.» («Romanç» del llibre *Única amor*, 1945).

Ho veiem també en la seva adhesió al catarisme: «més que una formulació de dogmes i de disquisicions teològiques, és un afany de puresa i bondat que la gent d'aquest ambient (catalano-occità) ja tenia i postulava en els temps precristians» (*Missió i destí de Catalunya*

i Occitània, 1998, p. 14). Albert admirava l'esperit dels Bons Homes del Llenguadoc, resistents pacífics contra els tirans i amics del discurs de Jesús, la fraternitat humana, la utilitat del gest gratuït, la bellesa, l'ètica i el bé. «El catarisme responia a un afany de retornar a la puresa i pobresa evangèlica durant uns anys que la riquesa, el luxe i la vida fastuosa havia envaït els àmbits de la jerarquia eclesiàstica [...] En el catarisme hi ha una opció clara vers la recerca de Déu, d'un Déu que no coincideix amb la idea que en manifesten els abats, bisbes i capítols catedralicis enriquits escandalosament i opressors dels seus vassalls tant o més que els feudals civils [...]» (Escrit inèdit *La recerca de Déu*).

Aquest moviment de salvació espiritual el concreta sempre que pot mobilitzant el poble català arreu del territori en espectacles històrics (*Bandera de Catalunya* a Belcaire d'Empordà, *El Retaule de Sant Ermengol* a la Seu d'Urgell i molts més) que tenen un triple objectiu: (1) despertar la memòria històrica catalana, (2) enfortir la consciència nacional i (3) recuperar l'autoestima. És a dir: apunta cap al (1) coneixement de la realitat, (2) la consciència política i (3) la recuperació psicològica dels catalans. I ho fa prenent com a eines d'actuació: l'estudi històric (Veritat), les necessitats objectives del poble català (Bondat) i la modernitat i excel·lència dels espectacles (Bellesa); tot utilitzant als referents de la mitologia clàssica (*Medea*, *Penèlope*, o populars (pessebres vivents) i la participació activa del poble, sovint amb un important presència positiva de la dona (*Dones de Troia*).

En aquesta segona part de la vida el seu independentisme s'amara d'un profund ecologisme: “Per a Albert «el drac el

tenim ben localitzat [...] és el monstre de la pol·lució, que s'engreixa i s'estén per cales i riberes del que fou mirífic estany de la nostra civilització [...] un drac malèfic d'una perfídia sense entranyes [...] un drac infernal que realitza tots els pressentiments terrorífics de les religions antigues i dels poetes més estrabul·lats [...] La cobdícia més desenfrenada, la concupiscència i la vanitat ens han encegat i tots ajudem a péixer el drac, que ens converteix en víctimes i victimaris» (E. Albert, *Catalunya avui*, 1978)." (en l'entrada 'drac' del DEEA, p.110). Atès que com explica Xavier Garcia: «Albert és, de fet, molt abans que no es conegués el mot com si fos una marca comercial, el primer o un dels primers "homes ecològics" del país.» (X. Garcia, *Esteve Albert i Joan Lluís, dos homes de cultura pirinenca*, 1995, p. 75). Volia difondre l'ecologisme en activitats com l'Escola de la Natura de la Comella o en projectes no reeixits com "Pirene. Escola del bosc" volia fer una cooperativa d'art i salut i de difusió del catarisme i el druidisme a la recerca de l'equilibri mental, orgànic i psíquic. (vegeu: N. Alsina i M. À. Jubany, "L'Esteve Albert. Una il·lusió i una realitat", *Duos Rios*, 2004). El 1987 Albert critica «aquesta etapa d'especulació suïcida que durant dues generacions ha tret de polleguera la psicologia col·lectiva del nostre poble» (*L'Espiell*, 4, 1987), article on denuncia també la corrupció que s'imposa.

Anys a venir, en el context d'una visita al rei Joan Carles, s'expressarà amb la mateixa lucidesa de sempre: «políticament expressàrem el nostre nacionalisme confederal i la nostra creença que no arribaria a establitzar-se mai cap política hispànica que no resolgués el problema plurinacional» (*La Memòria de l'Esteve Albert*, p. 133-134).

Conclusions

A propòsit d'una ressenya de *La Memòria de l'Esteve Albert* l'historiador Xavier Ferré escriu: «la historiografia oficial ha tendit i tendeix a marginar – quan no a esborrar – referents que no encaixen amb un suposat relat autonomista, constitucional. El legalisme, doncs, arriba a esdevenir enemic del coneixement i de qualsevol projecte transformador, com el que estem vivint en el present (...) la seva significada trajectòria independentista, no deixa de plantejar un altre aspecte d'interès: una certa semblança ideològica entre la Unió Socialista de Catalunya, Unió Democràtica i el Front Nacional pel que fa a un discurs propi de les elits» (Criteri propi, *El Punt Avui*, 14-3-2014). La transversalitat activa d'Albert –que es posa de manifest al llibre *La Memòria de l'Esteve Albert*– és exemplar, el seu posicionament polític és finíssim, profund. El temps li ha donat tota la raó. L'activitat i el discurs del que ha fet Albert és el mirall de tot allò que hem de fer bé i de tot allò que no hem acabat de fer bé. X. Ferré encara rebla el clau preguntant-se com és que llibres com *La Memòria...* es produeixen fora de l'espai universitari de Bolonya, que és com dir la universitat d'avui. ¿Quan s'hi començaran a estudiar les idees i activitats d'Esteve Albert?

Albert va ser marginat per l'espanyolisme però també pel catalanisme hegemònic «assenyat», el del seny malentès, que dirien Batista i Roca o C. Muñoz Espinal, i per l'acadèmia, però no per haver anat a contracorrent, sinó perquè va posar el dit a la nafra de tot plegat. Albert, arrelat al poble i la seva saviesa, va saber adonar-se de la direcció cap a on anava la Història, en els àmbits polítics i culturals, mentre els altres actuaven de titelles o

vedets de l'espectacle històric. Albert va saber veure als anys trenta del segle xx i més endavant, que Catalunya només tenia la sortida de l'autoestima cultural, un equilibri ecològic i la drecera de la independència política, mentre que els majoritaris apostaven pel consumisme, l'ordre establert i l'autonomisme. I està convençut que el «catalanisme moderat» acabarà sent superat en un futur per la bandera de la independència, la cultura i l'honradesa (Carta 19, 19/2/1936 a C. Marfà, p. 15).